

social development

Department:
Social Development
REPUBLIC OF SOUTH AFRICA

MANYUALE WA PAIA

**E lokiseditswe ho latela karolo ya 14 ya Molao
wa Khothaletso ya Pihlello ya
Tlhahisoleseding 2 ya 2000 (jwalo kaha e
nchafaditswe)**

Letsatsi la ho bokella: 31/03/2024

TATELANO YA DIKAHARE

LENANE LA DIKGUTSUFATSO.....	3
1. SEPHEO SA BUKA YA PAIA.....	4
2. HOTHEWA HA LEFAPHA LA NTSHETSOPELE YA SECHABA.....	5
3. SEBOPEHO SA LEFAPHA LA NTSHETSOPELE YA SECHABA.....	6
MESEBETSI YA SONA.....	6
4. DINTLHA TSE BOHLOKWA TSA KGOKAHANO TSA PHIHLELLO YA TSEBO HO LEFAPHA LA NTSHETSOPELE YA SECHABA.....	6
5. TLHALOSO YA MEKGWA YO TSOHLE YA THUSO E FUMANEHANG MABAPI LE KETSO KAPA HO HLOLEHA HO ETSA KETSO KE LEFAPHA LA NTSHETSOPELE YA SECHABA.....	7/8
6. TATAISO YA KAMOO HO SEBEDISANG PAIA LE KAMOO HO FUMANANG TSEBO KA TATAISO ENA.....	8
7. TLHALOSO YA DIHLOOHO TSE TSWANG HO TSEBELO E NANG LE DIREKOTO LE MEKHUTLO YA DIREKOTO E BOLANGWA KE LEFAPHA LA NTSHETSOPELE YA SECHABA.....	8-14
8. MEKHUTLO YA DIREKOTO TSA LEFAPHA LA NTSHETSOPELE YA SECHABA E FUMANEHANG NTLE LE HORE MOTHO A KOPE PHIHLELLO.....	14-18
9. DITSHEBELETSO TSE FUMANEHANG HO BATHO BOHLE HO TSWA LEFAPHENG LA NTSHETSOPELE YA SECHABA LE KAMOO BATHO BA KA FUMANANG PHIHLELLO HO TSONA.....	18-23
10.KENGWA-TSHEBETSONG YA SECHABA TABENG YA HO QAPA MAANO KAPA TSHEBEDISO YA MATLA KAPA TSHEBETSO YA MAIKARABELLO KE LEFAPHA LA NTSHETSOPELE YA SECHABA.....	23
11. TSHEDISO YA TSEBO YA BATHO.....	23-27
12. FUMANEHELO YA MANYUALE.....	27
13. DIREKOTO TSE SA FUMANEHENG KAPA TSE SIYO.....	28
14. TAOLO YA HO LAHLA DIREKOTO.....	29

LENANE LA DIKGUTSUFATSO

PAIA	Molao wa Khothaletso ya Pihlello ya Tlhahisoleseding No. 2 oa 2000(jwalo ka e fetotso).
PFMA	Molao wa Bolaodi ba Ditjhelete tsa Mmuso, No.1 wa 1999, (jwalo ka e fetotso).
POPIA	Molao wa Tshireletso ya Lesedi la Bo Mong No.4 wa 2013
ICT	Thekenoloji ya Puisano ya Tlhahisoleseding
HIV & AIDS	Vaerase ya Human Immunodeficiency le Maemo a Ho Hlahisa Tshireletso e sa Etsahaleng
NGOs	Mekgatlo e sa Neng le Puso (Mekgatlo e Ikemetseng)
CBOs	Mekgatlo e Thehiloeng Setjhabeng
FBOs	Mekgatlo e Thehiloeng Tumelong

1.SEPHEO SA BUKA YA PAIA

1.1 BUKANA ENA YA PAIA E MOLEMO BAKENG SA SECHABA HO-

- a)Hlahloba mofuta wadirekoto tse seng di ntse di fumaneha ho Lefapheng la Ntshetsopele ya Setjhaba, ntle le tlhoko ya ho fana ka kopo ya semmuso ya PAIA;
- b)Ho ba le kutloisiso yamokgwawa ho etsa kopo ya phihlello ya rekoto ya Lefapheng la Ntshetsopele ya Setjhaba
- c) Fihlella dintlha tsohle tse amehang tsa ho iteanya le batho ba tla thusa sechaba ka direkoto tseo ba rerang ho di fihlela;
- d) Ho tseba ditharollo tsohle tse teng hoLefapheng la Ntshetsopele yaSetjhabamabapi le kopo ya phihlello yadirekoto, pele o ya ho Molaodi kapa Makhotla;
- e) Tlhaloso ya litšebeletso tse fumanehang ho sechaba ho tswa ho Lefapheng la Ntshetsopele ya Setjhabale mokgwawa ho fumana litšebeletso tseo.;
- f) Tlhaloso ya tataiso yamokgwawa ho sebelisa PAIA, jwalo ka ha e nchafalitsoe ke Molaodi le mokgwawa ho fumana phihlello ho yona;
- g)Haeba mokgatlo o tla sebetsana le tlhahisoleseling ya botho, sepheo sa ho sebetsana le tlhahisoleseding ya botho le tlhaloso yadihlopha tsa Dihlooho tsa data le tlhahisoleseding kapa dihlopha tsa tlhahisoleseding e amanang le yona;
- h) Ho tseba horeLefapheng la Ntshetsopele ya Setjhabao rerile ho fetisa kapa ho sebetsana le tlhahisoleseding ya botho ka ntle ho Rephaboliki ya Afrika Borwa le baamohedi kapa mekgahlelo ya baamohedi bao tlhahisoleseding ya botho e ka nehelwang; le
- i) Ho tseba hore naLefapheng la Ntshetsopele ya Setjhabao na le mehato e nepahetseng ya tshireletso ho netefatsa lekunutu, botshepehi le hofumaneha wa tlhahisoleseding ya botho e lokelang ho sebetswa.

2. HOTHEWAWALEFAPHENG LA NTSHETSOPELE EA SETJHABA

2.1 MAIKEMISETSO / MATLA A MOSEBETSI

Lefapha la Ntshetsopele ya Sechaba le fumana matla a sona a sehlooho ho Molaotheo wa Rephaboliki ya Afrika Borwa:

- Karolo ya 27 (1)(c) ya Molaotheo wa Rephaboliki ya Afrika Borwa, 1996, e fana ka tokelo ya ho fumana thuso ya sechaba e loketseng ho batho ba sa kgoneng ho iphedisa le balekane ba bona.
- Hape, Karolo ya 28(1) ya Molaotheo wa Rephaboliki ya Afrika Borwa e hlalosa ditokelo tsa bana mabapi le tlhokomelo e loketseng (phepo ya motheo, bolulo, ditshebeletso tsa bophelo bo botle le ditshebeletso tsa sechaba) le tshosetso ya bona.

Melao e latelang kapa dikarolo tsa yona ke tsona tse fang Lefapha la Ntshetsopele ya Sechaba matla a molao:

- Molao wa Bana, 2005 (Molao No. 38 wa 2005)
- Molao wa Batho ba Baholo, 2006 (Molao No. 2006)
- Molao wa Mehlala ya Ditsebeletso tsa Sechaba, 1978 (Molao No. 1978)
- Molao wa Tlhaselo ya Lelapa, 1998 (Molao No. wa 1998)
- Molao wa Thibelo le Kalafo ya Tjhelete ya Dijo tsa Setlhare, 2008 (Molao No. 70 wa 2008)
- Molao wa Mekgatlo e sa Neng le Puso e Tjheletsang, 1997 (Molao No. wa 1997)
- Molao wa Thuso ya Sechaba, 2004 (Molao No. 13 wa 2004)
- Molao wa Masepala wa Polokeho ya Sechaba ya Afrika Borwa, 2004 (Molao No. 09 wa 2004)
- Molao wa Lekala la Ntshetsopele ya Naha, 1998 (Molao No. wa 1998)

DINTLHA KA KAKARETSO HO FIHLELLA THLAHISOLESERING

Imeile: PAIA@dsd.gov.za
POPIA@dsd.gov.za

Naha ka Bophara

Aterese ya Poso: Private Bag X901
Pretoria
0001

Aterese ya Sebaka: HSRC Building
134 Pretorius Street
Pretoria
0001

Telephone: 012 312 7500

Imeile: PAIA@dsd.gov.za

Webosaete: www.dsd.gov.za

6. TATAISO YA HO SEBEDISA PAIA LE KAMOO HO FUMANEHANG TSELA TSA TATAISO KATENG

6.1 Molaodi, ho latela karolo ya 10(1) ya PAIA, o ntlafaditse le ho etsa hore ho fumanehe Tataiso e ntlhafaditswengyamokgwawa ho sebelisa PAIA (“Guide”), ka mokgwa o utloisisehang habonolo, jwalo ka ha ho ka hlokwa ke motho ya lakatsa ho sebelisa tokelo efe kapa efe e boletsweng ho PAIA le POPIA.

6.2 Tataiso e fumaneha ka engwe le engweyadipuo tsa molao. Tataiso e boletsweng ka hodimo e na le tlhaloso ya-merero ya PAIA le POPIA; aterese ya poso le ya seterata, mohala le nomoro ya fekse, ha e le teng, aterese ya lengolo tswibila la-Ofisara ya Tliahisoleseding yamokgatlo o mong le o mong wa sechaba, le Motlatsi e mong le e mong wa Ofisara ya Tliahisoleseding ya mokgatlo o mong le o mong wa sechaba le wa poraefete o kgethilweng ho latela karolo ya 17(1) ya PAIA le karolo ya 56 ya POPIA; tsela le mokgwawa kopo ya- phihlello ya rekoto ya mokgatlo wa sechaba e hlalositsweng karolong ya 11; le phihlello ya rekoto ya setheo sa

poraefete se tlhalositsweng karolong 50; thuso e fumanehang ho Mohlanka wa Tlhahisoleseding wa mokgatlo wa sechaba ho ya ka PAIA le POPIA; thuso e teng ho tswa ho Molaodi ho ya ka PAIA le POPIA;

Ditharollo tsohle tse teng molaong mabapi le ketso kapa ho hloleha ho nka kgato mabapi le tokelo kapa mosebetsi o fanweng kapa o behilweng ke PAIA le POPIA, ho kenyeletswa le mokgwawa ho kenya- boipiletso ba ka hare; tletlebo ho Mookamedi; le kopo le lekgotla kgahlanong le qeto ya ofisaria ya tlhahisoleseding ya mokgatlo wa sechaba, qeto ya boipiletso ba ka hare kapa qeto ya Molaodi kapa qeto ya hlooho ya mokgatlo wa poraefete; dipehelo tsa dikarolo 14 le 51 tse hlokanang hore mokgatlo wa sechaba le mokgatlo wa poraefete, ka ho latelana, ho kopanya bukana, le mokgwa wa ho fihlella bukana; dipehelo tsa dikarolo 15 le 52 tse fanang ka phatlalatso ya boithaopo yadihlopha tsa direkoto ke mokgatlowa sechaba le mokgatlowa poraefete, ka ho latellana; ditsebiso tse ntshitsweng ho ya ka karolo 22 le 54 mabapi le ditefiso tse lokelang ho lefuwa mabapi le dikopo tsa phihlello; le melawana e entsweng ho latela karolo ea 92. . Ditho tsa sechaba di ka hlahloba kapa tsa etsa dikopi tsa Tataiso ho tswadiofising tsa mekhatlo ya sechaba kapa ya poraefete, ho kenyeletswa ofisi ya Molaodi, nakong yadihora tse tloaelehileng tsa mosebetsi. Tataiso e ka fumaneha hape- ka kopo ho Ofisara ya Tlhahisoleseding; ho tswa sebakeng sa Marang-rang sa Molaodi (<https://www.justice.gov.za/inforeg/>).

7. TLHALOSO YA DIHLOOHO TSE LEFAPHA LA NTSWETSOPELEYA SECHABA LE BOLOKOANG LE MEFUTA YADIREKOTO TSE BOLOKOANG KE LEFAPHA LA NTSWETSOPELEYA SECHABA.

- a) Direkoto tse bolokiloeng ke Lefapha la Ntswetsopeleya Sechaba di hlahisoa ke lekala ka leng le hape ke diqeto tse nkiloeng ke dikomiti tse fapaneng.
- b) Lekala ka leng la Lefapha la Ntswetsopeleya Sechaba le hlahisa direkoto tsa bohlokwa tse amanang ka ho kgetheha le ditholwana tsa le
- c) kala le direkoto tsa ts'ebetso nakong ya ts'ebetso ya Lefapha la Ntswetsopeleya Sechaba.
- d) Mefuta yadirekoto tse hlahiswang Lefapheng la Ntswetsopeleya Sechaba e arotswe ka mokgwa o hlahang mona ka tlase:

- i) Ho latela moralo wadifaele bakeng sa puisano, difaele tsa tšehetso ya leano, mesebetsi ya mantlha, difaele tsa dinyewe le dits'ebetso tsa ts'ebetso tsa Lefapha la Ntswetsopeleya Sechaba.
- ii) Lenane la Taolo yadirekoto bakeng sa direkoto tse ding ho kenyelletsa dingoliloeng le direkoto tsa audio-visual le ditsamaiso tsa tlhahisoleseding tsa elektroniki tsa Lefapha la Ntswetsopeleya Sechaba.

f) Direkoto tse itseng tsa Lefapha la Ntswetsopeleya Sechaba di fumanoa nakong ya mosebetsi wa Lefapha la Ntswetsopeleya Sechaba 'me maemong a mang, direkoto di amoheloa ho batho ka bomong le mekhatlo ya sechaba ho latela melao le maano a molao.

g) Lefapha la Ntswetsopeleya Sechaba le boloka tokelo ya ho fetisetsa dikopo tsa direkoto ho mekhatlo e amehang moo mekhatlo ena e neng e le yona e bolokang kapa e hlhisitseng tlhahisoleseding e kopiloeng, kapa moo Lefapha la Ntswetsopeleya Sechaba le sa ntse le e-na le rekoto eo.

h) Lefapha la Ntswetsopeleya Sechaba le boloka tokelo ya ho theha mefuta e mecha yadirekoto ha ho hlokahala.

i) Letlankane lena le tla ntlafatswa ho bontša diphetoho mefuteng yadirekoto ho latela maemo.

7.1 Tlhaloso ya sehlooho seo Lefapha la Ntswetsopeleya Sechaba le nang le

direkoto ka sona le mefuta ya direkoto tse tšoaretsoeng sehloohong se seng le se seng.

- a) Lefapha la Ntswetsopeleya Sechaba le boloka direkoto tse latelang, tse fumanehang ho Lefapha la Ntswetsopeleya Sechaba 'me tse ka kopuo ka mokgwawa kopo ya PAIA. Direkoto tse jwalo hangata ha di na tlhahisoleseding eo ho ka boleloang ka mokgwa o utloahalang hore ke ya sephiri.

- b) Direkoto tse ngata tse kenang mefuteng ena ya tlhahisoleseding di fumanaha ho Registry ya Lefapha la Ntswetsopeleya Sechaba ofising ya sona e ka sehloohong kapa ho webosaete ya Lefapha la Ntswetsopele ea Sechaba: <https://www.dsd.gov.za>.
- c) Ka tlase ke lethathamo la direkoto le tlhahisoleseding eo e ka kopuo semmuso ho latela melawanaya PAIA kapa ya khoasolloa ho webosaete eo e boletsweng kahodimo ya Lefapha la Ntswetsopeleya Sechaba.

DIHLOOHO	MEFUTA YADIREKOTO	KOPO YA PHIHLELLO	KHOASOLLA HO TLOHA WEBOSAETENG
Ditokomane tsa Leano, Merero, le Diphakanyetso	Leano la Leano Leano la Ts'ebetso la Selemo le Selemo Ditlaleho tsa Selemo le Selemo	X	X
Tlhokomelo le Tekolo	Ditlaleho tsa Tekolo	X	X
Batho ba Mosebetsi	Maemo le mekhoha ya Batho ba Mosebetsi Direkoto tsa Basebetsi Ntlafatso ya Ts'ebetso Mekgatlo e Phatlaladitsoeng Leano la Tekano ya Mosebetsi le dipalo-palo	X	
Maemo a Ts'ebetso, Mekhoa, Mekhahlelo, Merero	Dikonteraka tsa mokgatlo Taolo ya Phepelo Ditlhōrō tsa Dikhontraka Mpho Chelete Bafani Taolo ea Kotsi Ditlaleho tsa Tlhahlobo Theknoloji ya Tlhahisoleseding Taolo ya Chelete	X	

	Batho ba Mosebetsi Papatso le Boitsebiso ba Mofuta		
Molao, Leano, Patlisiso	Maikutlo a Molao	X	
Taolo ea Khampani	Lengolo la Tlamo ya Kutlwisiso Maemo le Mekhoa Leano la Bophelo le Polokeho Mosebetsing Komiti e Etelletseng Pele Komiti ya Tsamaiso	X	
Letlankane le Tataiso	Letlankane la Molaodi wa Tlhahisoleseding le Tataiso ya Kamoo U ka Sebedisang PAIA	X	X
Dintha tsa Phatlalatso le Papatso	Dingodiloeng, diteko, ditlaleho tsa tlhahlobo le dipotso tse botswang khafetsa di thusa ho fana ka tlhaiso-leseding e nepahetseng le thuso ho batho ba bangata	X	
Theknoloji ea Tlhahisoleseding	Diketsahalo le Dikopo tsa Tšebeletso Tlaleho ea ho abela thepa le tlhahisoleseding ya basebetsi ba tlhokomelo, direkoto tsa diketsahalo tsa tsamaiso, direkoto tsa ts'ebetso ea tsamaiso, lethathamo la tlhahlobo ya tlhokomelo ya tsamaiso, ditlaleho tsa ts'ebetso ya khoedi le khoedi, tumellano ya maemo a tšebeletso, melao le melawanaya ICT, tlhokomelo ya marang-rang, le ditokomane tsa bophelo ba ntswetsopeleya tsamaiso	X	
Diphatlalatso	Dibukana, dibuka, makasine a nakoana, dikoranta tsa mahlale, ditlaleho, dikahare tsa ditaba, dibuletene, makasine a DSD le diphatlalatso tsa elektroniki	X	X
Mediya	Ditlhaloso tsa boraditaba, dipuisano tsa radio le TV, dipolelo, dipuo tsa semmuso,	X	X

	dimpho le meputso, ditaba tsa website, boitsebiso ba mokgatlo le ditšoantšo tsa tlaleho		
Diketsahalo, mesebetsi, disemina le dikopano tse kgolo	Ditlhahiso, dipuisano, ditokomane le ditlaleho	X	X
Direjistara	Ditaetso tsa kahare, leano la difaele, le kemiso ea taolo ea direkoto dibohlokwa bakeng sa tsamaiso e nepahetseng ea ditokomane Direjistara tsa kahare tse kenyeletsang rejistara ea menhelo e amohetsoeng	X	
Ditlaleho / metsotso ya diboka / diqeto	Memo le ditlhahiso, le metsotso yadiboka	X	
Ditaba tsa ketane ea phepelo	Mangolo a tlhahiso ea ditheko, dikonteraka, ditaello tsa theko, qotsulo, ditene, maemo a tšebeletso le tumellano ea ho hira, lenane la bakopi ba ditene, le manane a ditene tse filweng	X	
Patlisiso le Ho Mamela Melao	Ditlaleho tse thehiloeng ho dikhoeleletso tsa molao, mangolo a bitswang batho, ditemoso tsa ho phethisa molao, ditemoso tsa tlhahisoleseding, dikgato tsa HR, dipuisano tsa sechaba, ditlaleho tsa kopano e akaretsang hammoho le tlaleho ya dipatlisiso kaofela di kenyelletsa bohato ba molao le tsamaiso.	X	
Dichelete	Boikarabello ba dichelete, tlaleho ea dichelete, tsamaiso ya dikonteraka le ditene, taolo ya thepa hammoho le rejistara ya thepa, boikarabello ba tsamaiso, dikhakanyo, dipolelo, ditshetele tsa moralo, dilaleho, direkoto tsa tlhahlobo ea tichelete, dipolelo tsa chelete e kenang, ditlaleho le	X	

	diphetho tse khutlisoang, kaofela di tsamaisoa ho latela moralo oa tšehetso e tlamang Thuso ea dichelete		
Rekoto ya molumo le setšoantšo	Laisense, ditšoantšo, difilimi, divideo	X	

7.2 Mekhahlelo ya direkoto tse ka haneloang phihlello ho tsona ka mabaka a molao

- a) Direkoto tse thathamisitsoeng mekhahleleng e ka tlase di ka kopuoa ka mokgwa o molaong, empa phihlello ya dikarolo tse ding kapa tlaleho kaofela e ka haneloa ho latela mabaka a molaong a hlalolang dikarolong tsa 33 ho isa ho 46 tsa PAIA.
- b) Lefapha la Ntshetsopele ya Sechaba le na le tokelo ya ho hana phihlello ho direkoto moo ho sebetsana le direkoto tseo ho ka bakang tšebediso e feteletseng le e sa utloahaleng ya mehlodiya lona.
- c) Phihlello e tla hana hape ha dikopo di totobetse hore ke tsa boithabiso kapa tsa ho hlasimolla.
- d) Leha ho le jwalo, Mookamediwa Tlhahisoleseding kapa Motlatsi wa hae Lefapheng la Ntshetsopele ya Sechaba a ka fana ka tumello ya phihlello ho tlaleho ya lefapha haeba:
 - i. Ho senoloa ha tlaleho ho ka bontša bopaki ba tlolo e kholo ya molao kapa ho hlōleha ho latela molao; 'me
 - ii. Thahasello ya sechaba ho senoloeng ha tlaleho e feta ka ho hlaka kotsi kapa tšenyō e ka bakoang ke ho hana phihlello ho latela mabaka afe kapa afe a molao.

MOKHAHLELO WA TLALEHO	KA FOROMO YA KOPO FEELA
Tlhahisoleseding e amanang le tšireletso	X
Direkoto tse bolokiloeng ke ditšebeletso tsa Molao	X
Mangolo a ka hare a botsamaisi ba kahodimo a sireleditsoeng	X
Diphetho tsa dipatlisiso tse etswang ke Lefapha la ntshetsopele ya sechaba	X
Tlhahisoleseding ya bareki e sireleditsoeng	X
Tlhahisoleseding e sireleditsoeng e	X

hlahisoang nakong ya dipatlisiso, tlhahisoleseding e amanang le tšireletso ya naha, tlhahisoleseding ya batho ba boraro	
Tlhahisoleseding ya basebetsi ba tsamaiso ya basebetsi, ho kenyeletsa, empa eseng feela difaele tse amanang le ts'ebetso ya boitšoaro le direkoto, le tlhahisoleseding ya botho ka kakaretso	X
Mekhoa ya ho senola thepa le ho sireletsa thepa	X
Dikamano tsa maemo a tšebeletso	X
Ditokomane tsa dipehelo tsa kopo	X
Dikahare tsa dikopano, metsotso ya dikopano le ditlaleho	X
Ditlaleho, maano le ditokomane tsa dipuisano	X
Dingodiloeng tsa dipatdisiso le maikutlo a molao	X
Dipalopalo le bopaki ba tefo	X
Ditlaleho tsa Forense	X

e) **MEKHAHLELO YA DIREKOTO TSA LEFAPHA LA NTSHETSOPELE YA SECHABA TSEO E FUMANEHLELANG HAELE HORE MOTHO A SE KE A KOPA PHIHLELO**

Melao	<p>Molao wa Batho ba Baholo, 2006 (Molao No. 13 wa 2006)</p> <p>Molao wa Mesebetsi ya ditsebi tsa Tšebeletso ya Sechaba, 1978 (Molao No. 110 wa 1978)</p> <p>Molao wa Tlhekefetso ya Malapa, 1998 (Molao No. 116 wa 1998)</p> <p>Molao wa Thibelo le Phekolo ya Tšebediso ya Dithethefatsi, 2008</p>	X
-------	--	---

	<p>(Molao No. 70 wa 2008) Molao wa Thibelo le Phekolo ya Ho Ithekela Dithethefatsi, 1992 (Molao No. 20 wa 1992) Molao wa Thuso ya Sechaba, 2004 (Molao No. 13 wa 2004) Molao wa Mekhatlo e ya Etseng Phaello (NPO), 1997 (Molao No. 71 wa 1997) Molao wa Sethala sa Ntswetsopeleya Naha, 1998 (Molao No. 108 wa 1998) Molao wa ho Ntlafatsa Phihlello ya Tlhahisoleseding, 2000 (Molao No. 2 wa 2000) Molao wa Ditokomane tsa Naha le Tšebeletso ya Ditaelo tsa Naha, 1996 (Molao No. 43 wa 1996 ka diphetoho) Molao wa Tšireletso ya Tlhahisoleseding ya Botho, 2013 (Molao No. 4 wa 2013) Molao wa ho Ntlafatsa Tokelo ya Tsamaiso ya Tlhahiso (Promotion of Administrative Justice)</p>	
--	--	--

	<p>Molao wa 2000 (Molao No. 03 wa 2000)</p> <p>Molao wa Tsamaiso ya Dichelete tsa Sechaba, 1999 (Molao No. 1 wa 1999)</p> <p>Molao wa Puisano ya Motlakase le Boitsebiso ba Khoebo, 2002 (Molao No. 25 wa 2002)</p> <p>Molao wa Maemo a Motheo a Mosebetsi, 1997 (Molao No. 75 wa 1997)</p> <p>Molao wa Dikamano tsa Basebetsi, 1995 (Molao No. 66 wa 1995)</p> <p>Molao wa Tekatekano Mosebetsing, 1998 (Molao No. 55 wa 1998)</p>	
Melawana	Melawanaya molao wa bana	X
Diforomo	<p>Foromo ya Kopo ya Tlhahisoleseding ho ya ka PAIA</p> <p>Foromo ya Boipiletso ho ya ka PAIA</p> <p>Foromo ya Maqoso ho ya ka POPIA</p>	
Maano, Meralo, le Ditaelo	<p>Tataiso ya PAIA</p> <p>Bukana ya PAIA</p> <p>Leano la Boinotšing ba Sebaka sa Marang-rang (Webosaete)</p>	X

	<p>Leano la Phatlalatso ya dithahasello</p> <p>Pampiri e Tšoeu ka ditokelo tsa Batho ba Nang le Bokooa</p> <p>Melao le Maemo a Tloaelehileng</p>	
<p>Ditokomane tsa Leano (Merero le ditlaleho)</p>	<p>Phetolelo ya Mokgatlo (Kakaretso, dipheo, Mesebetsi, Setšoantšo sa Mokgatlo)</p> <p>Merero ya Leano la Maano</p> <p>Merero ya Ts'ebetso ya Selemo le Selemo</p> <p>Tlaleho ya Ts'ebetso ya Selemo le Selemo</p> <p>Merero ya Ts'ebetso ya Kamehla ya Selemo le Selemo</p>	X
<p>Puisano</p>	<p>Puo ya Letona</p> <p>Puo ya Motlatsi wa Letona</p> <p>Polelo ya Boraditaba</p> <p>Ditaba tsa DSD</p>	X
<p>Tsamaiso ya Basebetsi</p>	<p>Foromo ya Kopo ya Mosebetsi wa Tšebeletso ya Batho (Z83)</p> <p>Ditlaleho tsa Phatlalatso ya Mesebetsi</p> <p>Leano la Ho Hira le Ho Khetha Batho</p> <p>Leano la Tekatekano</p> <p>Mosebetsing</p>	X

	Morero wa Tekatekano Mosebetsing Leano la Taolo ya Ts'ebetso Leano la Dihora tsa Mosebetsi Leano la Tekolo ya Mosebetsi Leano la Mokgwa wa Ho Apara Leano la Thuso ho Basebetsi Qeto mabapi le Phomolo Qeto mabapi le Ho Fedisoa ha Tšebeletso Leano la Tlhekefetso ya Thobalano Leano la Thuso ya Thuto Leano la Phetoho ya Sebaka sa Mosebetsi	
--	---	--

f) DITŠEBELETSO TSEO DI FUMANEHLELANG BATHONG BA SECHABA HO TLALEPHO YA NTSHETSOPELE YA SECHABA LE MOLEMO WA HO FIHLELA DITŠEBELETSO TSEO

9.1 Rejistara ya Tšireletso ya Bana

- a) Ho latela Karolo ya 111 ya Molao wa Bana No. 38 wa 2005, Motsamaisi Kakaretso o lokela ho boloka le ho laola rejistara e bitswang Rejistara ya Sechaba ya Tšireletso ya Bana. Rejistara ena e na le Karolo A le Karolo B.
- b) Karolo A e lokela ho ba le tlaleho ya ditlaleho tsohle tsa tlhekefetso kapa tlhokomelo e sa hlokahaleng e entsweng ho ngwana, dikotlo tsohle tsa batho bohle ba hlotsoeng ditokelo tsa tlhekefetso kapa tlhokomelo e sa hlokahaleng ea ngoana, le diphetho tsohle tsa lekhotla la bana tse bontšang hore ngwana o hloka tlhokomelo le tšireletso ka lebaka la tlhekefetso le

tlhokomelo e sa hlokahaleng ya ngoana (Sheba: Karolo ea 114 ya Molao wa Bana No. 38 wa 2005).

- c) Karolo B e lokela ho ba le tlaleho ya batho ba sa lokelang ho sebetsa le bana, 'me tlhahisoleseding ena e sebedisoa ka hara rejistara (karolo B) ho sireletsa bana ka kakaretso khahlanong le tlhekefetso e ka tswang ho batho bana (Sheba: Karolo ya 118 ya Molao wa Bana No. 38 wa 2005).
- d) Bana bohle ba kileng ba hloloa tlhekefetso le ba amehileng dipatlisiso mabapi le mefuta leha e le efe ya tlhekefetso ya bana, e kang ya 'mele, maikutlo, thobalano kapa tlhokomelo e sa hlokahaleng, ba lokela ho ngoloa karolong A ya Rejistara ya Sechaba ya Tšireletso ya Bana.

9.2 Ditšebeletso tsa Bana

- a. Lefapha la Ntshetsopele ya Sechaba le fana ka ditšebeletso ho bana ba hloka tlhokomelo le tšireletso; ba nang le ditlhoko tse ikhethang (ho kenyeletsa maloetse a tsoelang pele, bokooa le bana ba bontšang boitšoaro bo thata ho bo laola).
- b. Ka mananeo ana, Lefapha le ikemiseditse ho hahla malapa le metse e hlokomelang le ho sireletsa bana hore ba atlehe bophelo ka botlalo.

9.3 Ditšebeletso tsa Batho ba Nang le Bokooa

- a) Lefapha la Ntshetsopele ya Sechaba le rala le ho kenya ts'ebetsong mananeo a kopaneng 'me le fana ka ditšebeletso tse susumetsang katleho le matla a moruo a batho ba nang le bokooa ka ho fana ka mananeo a thusang le ditšebeletso, hammoho le ho aha bokhoni le tšehetso.

9.3 HIV le AIDS

- a) Lefapha la Ntshetsopele ea Sechaba le rala le ho kenya ts'ebetsong mananeo le ditšebeletso tse kopaneng tse thehiloeng sechabeng, tse reretsoeng ho fokotsa ditlamorao tsa kahisano le moruo tse bakoang ke HIV le AIDS. Sena se etswa ka ho fana ka mananeo a kenellang mathateng le ditšebeletso,

mananeo a thibelo le tšehetso ea kelello (psychosocial support), hammoho le tšehetso ea dichelete le ho aha bokhoni ba mekhatlo e fuoeng chelete.

9.4 Tšireletso ya Sechaba

- a) Lefapha la Ntshetsopele ya Sechaba le arabela ditlhoko tse potlakileng tse hlahang metseng e anngoeng ke dikoluoa tse sa phatlalatswang kapa maemo a mang a sechaba a bakang mathata a maholo. Sena se kenyellelisa ho fana ka boelets'i le tšehetso ho batho le malapa a amehileng, ho hlabolla meralo ea tlhokomelo ya nako e khuts'oane, e mahareng le ya nako e telele, hammoho le ho fana ka tšehetso ya dichelete le disebedisoa ho batho ka bomong kapa malapa ka kotloloho kapa ka balekane ba amohetsoeng ba fanang ka ditšebeletso.

9.5 Tlhokomelo ya Malapa e Thehiloeng Sechabeng

- a) Lefapha la Ntshetsopele ya Sechaba le fana ka dichelete le tšehetso ho mekhatlo e fanang ka ditšebeletso tse fapaneng ho batho le malapa a amehileng kapa a phetseng le HIV le AIDS. Mekhatlo ena e fana ka ditšebeletso tsa tlhokomelo ea lapeng e thehiloeng sechabeng ho netefatsa hore ditlhoko tsa motheo tsa batho ba phetseng le HIV le AIDS dia fihlilleha.

9.6 Tlhokomelo ea Bana ba Amohetsoeng

- a) Tlhokomelo ya bana ba amohetsoeng ke ho beoa ha ngwana tlhokomelong ya motho eo e seng motswadi kapa mohlakomediwa hae, ho latela taelo e tswang lekhlotleng la bana, kapa ka phetisetso ya ngwana tlhokomelong e 'ngoe e fapaneng le ya lapeng la hae la tlhaho.

9.7 Ho Amohela Bana

- a) Ho amohela bana ke ho bea ngwana tlhokomelong ya ka ho sa feleng ho motho eo e seng motswadiwa hae ka tlhaho kapa mohlakomedi wa hae wa semolao ka ho sa feleng. Ho amoheloa hoa bana ho fana ka bophelo ba

lelapa bo tsitsitseng kapa ba kamehla ho bana bao ho seng jwalo ba neng ba tla hloka monyetla oo.

- b) Ho amohela bana ba dinaheng tse fapaneng ho bolela ha ngwana a amoheloa ke motho kapa batho ba tswang naheng e 'ngoe.

9.8 Ngodiso ya Mekhatlo e sa Sebetseng ka Phaello (NPO) le ho Haha Bokhoni ba Mekhatlo

- a) Lefapha la Ntshetsopele ya Sechaba le ngodisa le ho hlokomela ho latela melao ha mekhatlo e sa etseng phaello (NPOs). Lefapha le fana ka tšehetso le ho aha bokhoni ba mekhatlo ena (NPOs), mekhatlo e thehiloeng sechabeng (CBOs), le mekhatlo e thehiloeng tumelong (FBOs) e fanang ka mefuta e fapaneng ya ditšebeletso tse kang: phekolo ya ts'ebediso e mpe ya dithethefatsi, koetliso ya bokhoni ba bophelo le ntswetsopeleya botho, boeletsi, HIV le AIDS, hammoho le mananeo a bacha ba nang le dikhohlano le molao.

9.9 Tšehetso ya dichelete ho Mekhatlo e sa Sebetseng ka Phaello (NPOs)

- a) Lefapha la Ntshetsopele ya Sechaba le fana ka tšehetso ya dichelete le ditšebeletso ho mekhatlo e fanang ka ditšebeletso tikolohong ya ts'ireletso le boiketlo ba sechaba.

9.10 Ditšebeletso ho Basadi le ditaba tsa Bong

- a) Lefapha la Ntshetsopele ya Sechaba le fana ka tšehetso ya dichelete le dits'ebeletso ho mekhatlo e sebetsang le basadi le ditaba tsa bong. Mekhatlo ena e fana ka mefuta e fapaneng ya ditšebeletso tse kenyelletsang:

- Matlo a bolulo bakeng sa basadi ba hlekefeditsoeng
- Matlafatso ea bahlaseluo
- Boeletsi ho basadi ba hlekefeditsoeng le bana/lelapa la bona
- Koetdiso le ntswetsopeleya bokhoni
- HIV le AIDS

9.11 Ntswetsopele ya Leano la Phethoho ya Palo ya Batho le Patlisiso

- a) Lefapha la Ntshetsopele ya Sechaba le laela le ho etsa dipatlisiso ka phetoho ya palo ya batho, le ho nts'etsapele, ho kenya tšebetsong, ho latela le ho lekola Leano la Phethoho ya Palo ya Batho.

9.12 Tlhokomelo le Tšehetso ho Batho ba Baholo

- a) Lefapha la Ntshetsopele ya Sechaba le matlafatsa le ho sireletsa batho ba baholo khahlanong le tlhekefetso. Lefapha le boetse le fana ka mananeo le ditšebeletso tse kang botsofadi bo mafolofolo, matlo a tlhokomelo e thusitsoeng le matlo a bolulo (matlo a maqheku).

9.13 Ho Hlakola Sechaba le ho se Tsosa

- a) Ho aha sechaba se sireletsehileng le se tsitsitseng ka ho theha marangrang a matla a sechaba, a thehiloeng hodim'a melao-motheo ya ts'epo le tlhomphe bakeng sa phapang ya moo ba lulang teng, le ho matlafatsa maikutlo a ho ba karolo ea sechaba le boits'epo ho batho ba moo.

9.14 Ho Fedisa Bofuma le Mekhoa ya Boiphediso e Tsitsitseng

- a) Ho tsosolosa sechaba sa lehae le malapa a futsanehileng ka ho aha bokhoni ba bona bakeng sa boiphediso bo tsitsitseng le ho itšetleha ka bona ka bobona.

9.15 Matla, Mosebetsi le ditokelo

- a) Tsamaiso le tlhokomelo e phahameng ya ts'ireletso ya sechaba, e kenyelletsang maano a thuso ya sechaba le inshoreense ya sechaba a ikemiselitseng ho thibela le ho fokotsa bofuma ha ho hlaha dikotsi tsa bophelo jwalo ka ho lahlehela ke moputso ka lebaka la ho hloka mosebetsi, bokooa, botsofadi kapa lefu.

b) Ditšebeletso tsa boiketlo tse thehiloeng ntswetsopele tse fanang ka tšehetso ho fokotsa bofuma, bofokodi le ditlamorao tsa HIV le AIDS ka mananeo a ntswetsopele a tsitsitseng, ka tšebedisano le mekhatlo e sebetsang jwalo ka ditsi tse tšehetsoeng ke Mmuso, Mekhatlo e sa sebetseng ka phaello (NGOs), Mekhatlo e Thehiloeng Sechabeng (CBOs) le Mekhatlo e Thehiloeng Tumelong (FBOs).

g) HO KENELLA HA SECHABA TABA EA HO THAKISA MAANO KAPA TŠEBEDISO EA MATLA KAPA TS'EBETSO YA MESEBETSI KE LEFAPHA LA NTSHETSOPELE YA SECHABA

a) Ha Lefapha la Ntshetsopele ya Sechaba le sebedisa matla a lona kapa le phetha mesebetsi ya lona ho latela Karolo ya 27 ya Molaotheo wa Rephabdiki ya Afrika Borwa le melao e meng (e boletsweng leqepheng la 5), sechaba se mengoa ka dinako tse fapaneng ho fana ka maikutlo, ho kenya letsoho kapa ho ama kaho ya Mesebetsi ya Molao, dipampiri Tse Tšoeu, Maano, le Mekhoa le Maemo a Lefapha.

b) Ditho tsa sechaba di khothalletswa ho fana ka ditlhahiso mabapi le ntswetsopele ya Mesebetsi ya Molao, dipampiri Tse Tšoeu, Maano le Mekhoa le Maemo. ditho tsa sechaba di boetse di khothalletswa ho nka karolo dipuisanong tsa sechaba le dikopano le ba nang le seabo tse hlophisitsoeng ke Lefapha la Ntshetsopele ya Sechaba.

c) Sethala se sebedisetswang ho kenya letsoho ha sechaba se ka ba ka dipuisano tsa sechaba (ka seqo kapa marang-rang), ka imeile kapa ka ho fana ka ditlhahiso tse ngotsoeng.

d) Maikutlo le ditlhahiso tsa sechaba di nkoa e le tsa bohlokwa haholo nakong ya ho thakisa Mesebetsi ya Molao, dipampiri Tse Tšoeu, Maano le Mekhoa le Maemo a Lefapha la Ntshetsopele ya Sechaba.

e) Lefapha la Ntshetsopele ya Sechaba le phatlalatsa tlhahisoleseding ho sechaba ka mecha ya ditaba ya motlakase le ya khatiso, koranta ya mmuso hammoho le mecha ea ditaba tsa sechaba.

h) **TS'OEBETSO YA TLAHISOLESERING YA BOTHO**

11.1 Sepheo sa Ts'ebetso

- i. Lefapha la Ntshetsopele ya Sechaba le sebetsana le tlhahisolesering ya botho ya batho ba tlasa tlhokomelo ya lona ka ho phethahatsa kapa ho sebetsa melao le maano ka tsela e latelang –

- i. Ngodiso ho Rejistara ya Tšireletso ya Bana
- ii. Ngodiso ya Mekhatlo e sa Sebetseng ka Morero wa Phaello (NPOs)
- iii. Ho rarolla ditlaleho tsa dithuso tsa mmuso
- iv. Khoediya ho amohela bana
- v. Tlhokomelo ya bana ba amohiloeng
- vi. Rejistara ya Batho ba Baholo
- vii. Matla a ho matlafatsa bahlaseluo
- viii. Ho fokotsa bofuma le ho matlafatsa mekhoha ya boiphediso bo tsitsitseng
- ix. Tsamaiso ya basebetsi le dikopo tsa Mesebetsi
- x. Ho boloka direkoto tsa ditlaleho
- xi. Ts'ebetso ya theko
- xii. Baeti ba etelang lehae leha lefe la Lefapha la Ntshetsopele ya Sechaba
- xiii. Ho latela melao e meng e amanang le taba ena, jwalo ka Molao wa Tekatekano mosebetsing, Molao wa Tsamaiso ya Dichelete tsa Sechaba, melawana e tlas'a ona le ditaelo tse tswang ho Letlole la Naha.

11.2 Tlhaloso ya mekhahlelo ya batho ba tlhahisolesering e ba amang le ya tlhahisolesering kapa mekhahlelo ya tlhahisolesering e amanang le bona.

Ka tlase ke foromo e bontšang mekhahlelo ya batho ba tlalehiloeng hammoho le tlhaloso ya mofuta kapa mekhahlelo ya tlhahisolesering ya bona e tla sebetswa. Hlokomela hore mofuta wa tlhahisolesering o ipapisitse le sepheo sa sehlopha kapa setheo ha se etsa mesebetsi kapa ditšebeletso tsa sona.

Mekhahlelo ya data dihloolo	Tlhahisoleseding ya botho e ka tshebediswang
Batho ba Ntlafatswang ke Lefapha la Ntshetsopele ya Sechaba: Baipiletso: Batho ba Tsa Tlhaho (Batho ba Maselamose)	Mabitso le sefane; dintlha tsa kgokahano (dinomoro tsa mohala, nomoro ya fax, aterese ya imeile); aterese ya bolulo, poso kapa kgwebo; Nomoro ya Boitsebahatso/Identifaya e Ikgethileng le dikamano tse boloketsweng ka sephiri
Baipiletso: Batho ba Molao (Mekhatlo e nang le boikarabelo ba molao)	Mabitso a batho ba ikopantseng; Lebitso la mokgatlo wa molao; aterese ya sebaka le ya poso; dintlha tsa kgokahano (dinomoro tsa mohala, nomoro ya fax, aterese ya imeile); nomoro ya ngodiso; tlhahisoleseding ya ditjhelete, kgwebo, saense kapa ya botekgeniki le diphiri tsa kgwebo
Basebetsi / Maloko / Maloko a Komiti	Bong, bokhachane; maemo a lenyalo; morabe, dilemo, puo, tlhahisoleseding ya thuto (dithuto tsa boleng); tlhahisoleseding ya ditjhelete; nalane ya mesebetsi; dinomoro tsa boitsebahatso; aterese ya sebaka le ya poso; dintlha tsa kgokahano (dinomoro tsa mohala, nomoro ya fax, aterese ya imeile); rekoto ya diketso tsa molato; boitekanelo le maloko a lelapa, tsa bongaka, bohlokwa ba setjhaba, morabe kapa kgokahano ya sechaba, boitekanelo ba mmele kapa ba kelello, bokooa, tlhahisoleseding ya biometric ya motho, nalane ya mesebetsi, dikamano tsa profeshenale le dipoelo.
Batho / Mekhatlo ya Kantle ho Naha	Lebitso; dintlha tsa kgokahano (dinomoro tsa mohala, nomoro ya fax, aterese ya imeile); aterese ya sebaka le ya poso
Motlhophisi / Moeletsi / Baokamedi	Mabitso a batho ba ikopantseng; Lebitso la Mokgatlo; Aterese ya Sebaka le ya Poso le dintlha tsa kgokahano (dinomoro tsa mohala, nomoro ya fax, aterese ya imeile); Nomoro ya Ngodiso.
Bafani ba Ditirelo tse Kgolohileng	Mabitso a batho ba ikopantseng; lebitso la mokgatlo; mabitso a batsamaisi le beng ba karolo; aterese ya sebaka le ya poso le dintlha tsa kgokahano (dinomoro tsa mohala, nomoro ya fax, aterese ya imeile); tlhahisoleseding ya ditjhelete; nomoro ya ngodiso; dingwalo tsa ho theha mokgatlo; tlhahisoleseding ya lekgetho;

	batho ba dumelletsweng ho saena; maemo a Matla a Moruo a Batho ba Batsho ka Kakaretso (B-BBEE); mekhatlo e amanang; maano a kgwebo.
--	---

11.3 Batho kapa mekhahlelo ya batho bao tlhahisoleseding ya botho e ka fanwang ho bona

a) Lefapha la Ntshetsopele ya Sechaba le ka fana ka tlhahisoleseding ya botho ya motho ya amehang ho basebetsi ba Lefapha la Ntshetsopele ya Sechaba, e le karolo ya ho phethahatsa boikarabello ba lona bo behilweng ke molao.

b) Lefapha la Ntshetsopele ya Sechaba le ka fana ka tlhahisoleseding ya botho ya motho ya amehang ho bafani ba ditshebeletso ba fanang ka ditshebeletso tse latelang:

- i. Ho boloka tlhahisoleseding ya botho
- ii. Ho romela di-imeile le mangolo a mang ho sechaba
- iii. Ho etsa dipatlisiso tsa bonnete (due diligence)
- iv. Ho etsa dipatlisiso tsa botlokotsebe
- v. Ho etsa netefatso ya mangolo a thuto
- vi. Ho lekola basebetsi ba loketseng ho sebetsa le bana
- vii. Patlisiso ea Forense le dipatlisiso tse ding tse amanang le mesebetsi ya Lefapha la Ntshetsopele ya Sechaba
- viii. Boikopanyo ba diakhaonto
- ix. Tsamaiso ya Dichelete tsa Panshene le Thuso ya Kalafi
- x. Motheo wa thekenoloji ya tshedimosetso

c) Lefapha la Ntshetsopele ya Sechaba le ka fana ka tlhahisoleseding ya botho ya batho ba amehang ho:

- i. Motho eo tletlebo e entsweng kgahlanong le yena;
- ii. Motho kapa setheo sa taolo kapa lekhlotla le tsamaisang ditaba tse itseng, mabapi le taba kapa karolo ya yona e oelang tlasa matla a bona a taolo;
- iii. Diselelekere tse hlokanang molao, tse kang Bolaodi ba Bochochisi ba Naha (National Prosecuting Authority); Sepolesa sa Afrika Borwa – SAPS (mabapi le dipatlisiso le tshebetso ya bochochisi);
- iv. Dikgotla, mabapi le taba efe kapa efe e tlatsetsweng ka tshebetso ya boahlodi (judicial review);

- v. Diselelekere tse ikarabellang bakeng sa netefatso ya tshireletso ya botho le netefatso ya mangolo a thuto, tse kang Diburo ya Mokitlane (Credit Bureaus) le Bolaodi ba Netefatso ya Mangolo a Thuto a Afrika Borwa (South African Qualifications Authority – SAQA)

11.4 Phetiso e rerilweng ya tlhahisoleseding ya botho ho dinaha tse ding

- a) Lefapha la Ntshetsopele ya Sechaba le kene ditumellanong tsa ditshebeletso tsa ho amohela bana ba tswang dinaheng tse ding (Inter-Country Adoption services) tse tsamaiswang ke Tumellano ya Hague mabapi le Tshireletso ya Bana le Tšebedisano ditabeng tsa kamohelo le tshireletso ya ditokelo tsa bana.
- b) Haeba ho ka hlokahala ho fetisetsa tlhahisoleseding e nngwe ya botho ho naha e nngwe ka mabaka a molaong, Lefapha la Ntshetsopele ya Sechaba le tla netefatsa hore motho eo tlhahisoleseding e fetisetswang ho yena o tlas'a molao, melao ya kgwebo e tlamang kapa tumellano e tlamang e fanang ka boemo bo lekanang ba tshireletso, mme mokgatlo oo o dumellane ho tshwara tlhahisoleseding eo ka tekanyo ya tshireletso e tshwanang le eo Lefapha la Ntshetsopele ya Sechaba le tlamilweng ka yona ho latela molao wa POPIA.
- c) Phetiso efe kapa efe ya tlhahisoleseding ya botho ho ya mose ho meedi e tla etswa ka tumello ya motho eo tlhahisoleseding e leng ya hae, empa haeba ho ke ke ha kgoneha ho fumana tumello ya motho eo ka mabaka a utlwahalang, Lefapha la Ntshetsopele ya Sechaba le tla fetisetsa tlhahisoleseding ya botho haeba:
 - i. E tla ba molemong wa motho eo tlhahisoleseding e leng ka eena; 'me
 - ii. Motho eo tlhahisoleseding e leng ka eena o ne a tla fana ka tumello ha ho ne ho ka khoneha ka tsela e utlwahalang ho fumana tumello eo.

11.5 Tlhaloso Kakaretso ya Mehato ya Polokeho ya Tshedimosetso e tla kengwa tshebetsong ke mokgatlo o ikarabellang ho netefatsa lekunutu, botshepehi le phumaneho ya tshedimosetso

- a) Lefapha la Ntshetsopele ya Sechaba le ntse le theha ebile le boloka mehato e loketseng, e utlwahalang ya bothekniki le ya mokgatlo ho thibela:
 - i. Tahlehelo, tshenyoo kapa timetso ya tlhahisoleseding ya botho ka tsela e seng molaong; le
 - ii. Phihlollo kapa tshebediso ya tlhahisoleseding ya botho ka tsela e seng molaong.
- b) Lefapha la Ntshetsopele ya Sechaba le nkile mehato e utlwahalang, e hlalositsoeng seratswaneng (c) se ka tlase, ho:

- i. Tseba ditshokelo tsohle tse ka bonahalang kahare kapa kantle tse ka amang tlhahisoleseding ya botho e leng tlas'a taolo ya lona kapa e leng teng polokelong ya lona.
 - ii. Theha le ho boloka mehato e loketseng ya tsireletso khahlanong le ditshokelo tseo tse tsejwang.
 - iii. Lekola khafetsa hore mehato ya tsireletso e kengwa tshebetsong ka katleho.
 - iv. Netefatsa hore mehato ya tsireletso e ntjhafatswa kgafetsa ho arabela ditshokelo tse ntjha kapa bofokodi bo fumanehang mehato ya tsireletso e neng e se e kentse tshebetsong.
- c) Mehato e nkilweng ke Lefapha la Ntshetsopele ya Sechaba e kenyeletsa, hara tse ding:
- i. Taolo ya phihlello
 - ii. Ho enkripitha (ho patapata) ya data
 - iii. Mehato ya boitshireletso
 - iv. Tshebetso e matla ya ho lemoha, tlhahlobo le tlaleho
 - v. Dipehelo tsa backup tsa data
 - vi. Ditharollo tsa anti-virus le anti-malware
 - vii. Tlhokomediso le boitlhopho (awareness le vigilance)
 - viii. Dtumellano di a phethelwa le ba sebetsang (operators) ho kenya tshebetsong taolo ya tsireletso.

12FUMANEHELO YA MANYUALE.

12.1 Manwalo ana a fumaneha ka dipuo tsohle tsa semmuso tse latelang: -

- a) Senyesemane
- b) Sepedi
- c) Setswana
- d) Afrikaans
- e) Sezulu
- f) Seshosa
- g) Sendebele
- h) Sesotho
- i) Siswati

j) Setshivenda

k) Xitsonga

l) Ka Braille

12.2 Khopi ya manwalo ana kapa phetolelo e ntjhafaditsweng ya wona e fumaneha hape ka tsela e latelang:

a) Ho www.dsd.gov.za (ha e fumaneha), sebaka sa marang-rang sa setheo sa sechaba

b) Ofising e kholo ya setheo sa sechaba bakeng sa tlhahlobo ya sechaba nakong ya dihora tsa mosebetsi tse tloaelehileng

c) Ho Moahlodi wa Tshedimosetso ha a kopa

c) DIREKOTO TSE SA FUMANEHENG KAPA TSE SA TENG

a) Bakopi ba na le tokelo ya ho fumana karabo ka sebopeho sa afidavite kapa netefatso ha direkoto di sa fumaneha ka mabaka a utlwahalang, empa moo kopo e neng e tla amohelaha ha rekoto e ne e le teng.

b) Bakopi ba boetse ba na le tokelo ya ho fumana karabo ka sebopeho sa afidavite kapa netefatso ha direkoto tse kopiloeng di se na teng ho hang.

d) Ho LAHLA DIREKOTO

a) Lefapha la Ntshetsopele ya Sechaba le na le tokelo ya ho lahla direkoto tse itseng ka molao ho latela tumello e fumanweng ho Tshebeletso ya Naha ya Di-Arkhowa le Direkoto.

b) Ba kopang ditlaleho ba tla tsebiswa hore na rekoto e itseng e se e lahlilwe, ha sena se ama ditlaleho tse kopilweng.

c) Ho ya ka karolo ya 24(1) ya POPIA, Lefapha la Ntshetsopele ya Sechaba le ka, ha le amohela kopo e tswang ho motho ya amehang:

i. Lokisa kapa lahlosa tlhahisoleseding ya botho e fosahetseng, e sa amaneng le taba, e feteletseng, e se e sihile, e sa phethahalang, e kgelosa kapa e fumanoeng ka tsela e seng molaong; kappa

ii. Senya kapa lahlosa rekoto ya tlhahisoleseding ya botho ka motho eo e leng hore Lefapha la Ntshetsopele ya Sechaba ha le sa na tumello ya ho e boloka ho latela karolo ya 14 ya POPIA.

e) NTJHAFATSO YA MANWALO

a) Lefapha la Ntshetsopele ya Sechaba le tla, ha ho hlokahala, ntjhafatsa le ho phatlalatsa Manual ena selemo le selemo.

E fanoa ke

Monghadi Peter Netshipale

Motsamaisi-Kakaretso